

Varningssignaler hos våldsutsatta patienter

”Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom att denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något som den vill”.

Våld i nära relationer är ett samlingsbegrepp för våld där den utsatta har eller har haft en nära och förtroendefull relation med våldsutövaren. Den som utövar våld kan vara en partner eller före detta partner men kan också vara barn, syskon eller förälder.

Vem utsätts för våld i nära relationer?

Vem som helst kan drabbas av våld i nära relationer och det är den som utför handlingarna har ansvaret för våldet. Våld i nära relationer kan förekomma i alla olika parrelationer. Både män och kvinnor kan vara våldsutövare eller utsatta men den vanligaste våldsutövaren är en man och merparten av de utsatta är kvinnor och barn.

Att identifiera våld i nära relationer/ varningssignaler

Våld i nära relationer är ofta svårt att upptäcka. En orsak är att våldet sker i hemmet och att den som är utsatt för våld kan ha svårt att berätta och söka hjälp på grund av sin nära relation till våldsutövaren.

Våldet syns väldigt sällan utanpå och de första tecknen på våld i nära relationer är ofta kopplat till att den utsatta har svårt att berätta för vad den är utsatt för. Följande, dock inte var och en för sig, kan vara tecken på utsatthet för våld:

- upprepat vårdbesök
- skador som inte överensstämmer med hur dessa förklaras ha uppkommit
- återkommande smärta som inte orsakas av ett identifierat problem
- ångest, nedstämdhet, sömnsvårigheter, ätstörningar/matsmältningsproblem eller missbruk
- långtidssjukskrivning (utan känd orsak)
- patienten berättar att hen har upprepade svårigheter att delta i aktiviteter
- stort ansvar för hem och partner/barn
- partnern är överbeskyddande och kontrollerande
- avsaknad av umgänge med släkt och vänner

Ovanstående, i de fall flera av dessa tecken uppstår under en längre tid, kan tyda på att patienten kan vara utsatt för våld i nära relation. Självklart kan dessa tecken och problem istället vara orsakade av andra omständigheter, såsom den psykiska arbetsmiljön eller andra svåra situationer i hemmamiljö.

Det är viktigt att upptäcka det fysiska våldet. Blåmärken och sår kan döljas till exempel med smink och kläder (långarmade tröjor, mössa, halsduk, långbyxor). Våldsutövaren vet dessutom ofta var på offrets kropp hen kan slå för att skadorna inte ska synas.

Trots detta kan det vara bra att vara uppmärksam på följande:

- återkommande blåmärken, stickmärken, skärsår, brännskador, frakturer bortslitet hår som den som bär dem undviker att prata om eller har svårt att förklara
- skador på flera ställen på kroppen

Flera skador som förekommer samtidigt, både delvis läkta och nya, kan vara tecken på våld. Om patientens berättelse om hur skadan uppkommit inte överensstämmer med skadan finns det anledning att misstänka våld.

En vanlig reaktion vid våld i nära relation är att den drabbade skuldbelägger sig själv snarare än våldsutövaren. Det är en del av våldets normaliseringsprocess. Ett bra bemötande, där du som vårdare verkar för att den drabbade inte ska känna sig misslyckad, är därför en förutsättning för att personen ska känna tillit och våga berätta om sin utsatthet. Det är viktigt att lyssna, fråga och tro på personens berättelse. Tänk inte enbart på vilka ord du väljer utan även på hur du uttrycker dig samt vad ditt kroppsspråk säger. Människor i kris kan reagera mycket olika, var därför lyhörd för personens behov.

Vid misstanke om våldsutsatthet

Ta upp dina misstankar med patienten. Ställ frågor – det visar att du bryr dig. Givetvis ska du närma dig personen med respekt och lyhördhet. För att få ett bättre underlag inför ett sådant samtal kan du skriva ned konkreta händelser eller situationer som fått dig att misstänka att patienten kan vara utsatt för våld i anteckningsmallen ”våldsutsatt” (inte i besöksmallen). Det är viktigt att du som vårdare dokumenterar vad du ser, hör och upplever.

Prata med personen vid ett enskilt samtal om det passar, annars vid annat lämpligt tillfälle (här bedömer du hur akut situationen är, men utgångspunkten är att du ska ta upp misstankarna så snart som möjligt). Ställ raka och tydliga frågor (se förslag på frågor längre ner).

Lyssna aktivt och bekräfta patientens känslor och upplevelser och acceptera hens svar. Tydliggör att du frågar av omtanke och förbered dig så att du kan ta emot och hantera de svar du eventuellt får och på att patienten kan känna sig rädd. Var medveten om att det kan vara svårt för en våldsutsatt person att berätta om sin situation.

Hänvisa vidare

Informera patienten om våldets konsekvenser och om vilka möjligheter som finns att få [hjälp och stöd](#). Du kan även ge kontaktuppgifter till lämplig stöd- eller rådgivningsinstans.

Socialtjänsten har enligt Socialtjänstlagen det yttersta ansvaret för de som vistas i kommunen och socialtjänsten har en särskild skyldighet för de som är utsatta för våld. De kan bistå med olika former av stöd, hjälp och insatser. Det kan exempelvis handla om stödsamtal, eller om behov av skyddat boende. Du kan vara behjälplig med att ta kontakt med socialtjänsten om patienten vill.

Hälso- och sjukvården är skyldig att anmäla till socialtjänsten om det får kännedom om att ett barn på något sätt far illa (14 kap § 1 socialtjänstlagen 2001:453). Därför bör vårdpersonal ställa frågor om det finns barn i familjen. Det är även viktigt att uppmärksamma de barn som lever med våld så att barnen får det stöd och skydd från socialtjänsten som de har rätt till.

Informera patienten att polisanmälan är viktig för att polisen ska kunna erbjuda skydd, men också för att förhindra att våldet fortsätter. Oavsett om våldet polisanmäls eller inte är det viktigt att eventuella skador undersöks och dokumenteras av hälso- och sjukvården eftersom de kan ge allvarliga eller långsiktiga hälsoproblem. Om personen polisanmäler våldsutövaren i framtiden kan dokumentation från ert möte styrka den våldsutsattas berättelsen.

Om situationen är akut?

Situationen kan bli akut till exempel om våldsutövaren söker upp patienten på vårdcentralen eller sjukhuset och är hotfull. Se först till att patienten sätts i säkerhet någonstans i byggnaden där våldsutövaren inte kan komma åt personen. Ring säkerhetsvakt eller polis vid akut fara. I största möjliga utsträckning ska du inte göra någonting utan att den som är utsatt har lämnat sitt medgivande.

Frågor som vårdpersonal kan ställa

Du kan inleda med att tala om att du har uppmärksammat att patienten verkar vara orolig, särskilt trött, nedstämd eller inte mår bra. Det vill säga förklara vad som skapat din oro och misstänksamhet. Du kan följa upp med följande fråga:

- Har du under den senaste tiden varit utsatt för något som fått dig att känna dig rädd, orolig eller kränkt?

Därefter, och beroende på vilket svar du fått, kan du gå vidare i samtalet med till exempel följande frågor:

- Har någon slagit, sparkat, skrämt eller gjort dig illa?
- Jag ser att du har ett blåmärke på armen, hur fick du det?
- Jag undrar lite, är det något som har hänt dig?
- Har det hänt att du känt dig rädd för någon?
- Känner du dig trygg där du bor nu?
- Känner du dig säker med din partner?
- Har din partner någonsin tvingat dig att ha sex när du inte velat själv?
- Har din partner någonsin tvingat dig att utföra sexuella handlingar som du inte har velat?

Berätta vad du kan göra, vilket stöd patienten kan få av dig, vad som gäller och att du inte kan göra något mot hens vilja.

Om personen berättar att hen är utsatt ge stöd och informera om hens rättigheter och uppmuntra att ta kontakt med socialtjänsten eller en ideell verksamhet som arbetar med våld i nära relationer. Var noga med att inte skuldbelägga och ifrågasätta. Det är viktigt att du avslutningsvis bestämmer tid för nytt möte med patienten för att följa upp.

För mer information

För mer information se region Kronobergs handlingsplan för våld i nära relationer och barn som far illa:

<http://www.regionkronoberg.se/contentassets/d3df2aa160924fbda5109f59e8da3266/region-kronobergs-handlingsplan-vid-misstanke-om-vald-i-nara-relationer-och-barn-som-far-illa-2017.pdf>

För rådgivning, stöd eller kompetensutbildning:

Valentina Hajra

Utvecklingsledare för våld i nära relationer och barn som far illa

Region Kronoberg

Valentina.hajra@kronoberg.se

0709-844 728